

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

YUCOM
Komitet pravnika
za ljudska prava

Transparentnost Srbija
Transparency Serbia

KAKO DA PRIJAVIM KORUPCIJU

I KOJA SU MI PRAVA I OBAVEZE AKO TO UČINIM?

**OTVORENA
VRATA
PRAVOSUĐA**

Izdavač

Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM

Kneza Miloša 4, 11103 Beograd

www.yucom.org.rs

Za izdavača

Katarina Golubović

Suizdavač

Transparentnost Srbija

Priredio

Nemanja Nenadić,
Transparentnost Srbija

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Vodič „Kako da prijavim korupciju i koja su mi prava i obaveze ako to učinim?“ nastao je kao realizacija aktivnosti Transparentnost Srbija u okviru projekta „Otvorena vrata pravosuđa“ koji realizuje Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM uz podršku Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne odražavaju nužno stavove Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID) ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

KAKO DA PRIJAVIM KORUPCIJU

**I KOJA SU MI PRAVA I OBAVEZE
AKO TO UČINIM?**

SADRŽAJ

O VODIČU.	7
REČ-DVE O KORUPCIJI.	8
DA LI TREBA DA PRIJAVIM KORUPCIJU?	9
MORAM LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU?	10
Državni službenici i drugi s obavezom prijavljivanja	10
ŠTA AKO SAM SVEDOK KORUPCIJE?	11
KOJE SU MI OBAVEZE I PRAVA AKO SVEDOČIM?.	12
Kada se poziva svedok i ko ne mora da svedoči?	12
Razgovor s policijom i ispitivanje pred sudom	13
Koja pravila moram da poštujem tokom svedočenja?	13
Na kakvu zaštitu mogu da računam ako svedočim?	15
DA LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU U KOJOJ SAM UČESTVOVAO?	16
DA LI TREBA DA PROVERIM NEŠTO PRE PRIJAVLJIVANJA?	17
KOME DA PRIJAVIM KORUPCIJU?	19
DA LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU JOŠ NEKOME?.	20
ŠTA SE DEŠAVA KADA SE OBRATIM ONIMA KOJI NISU NADLEŽNI?	21
Nenadležni državni organ	21
Prijavljivanje političkim liderima i vrhovima vlasti	21
Obraćanje medijima i nevladinim organizacijama	22

KOME JOŠ MOGU DA PRIJAVIM KRŠENJE ANTIKORUPCIJSKIH PROPISA?	22
KAKO DA PRIJAVIM KORUPCIJU?	23
U kojoj formi treba da bude krivična prijava?	24
Šta treba da sadrži krivična prijava?	24
Šta mogu biti dokazi?	25
Da li prijava može da bude anonimna?	25
ŠTA JAVNI TUŽILAC RADI S PRIJAVOM I ŠTA DA RADIM AKO ODBACI KRIVIČNU PRIJAVU?	26
ŠTA JAVNI TUŽILAC RADI AKO NIJE PODNETA KRIVIČNA PRIJAVA? . .	27
DA LI IMAM PRAVO NA NAGRADU ZBOG PRIJAVLJENE KORUPCIJE?	28
DA LI SAM UZBUNJIVAČ AKO PRIJAVIM KORUPCIJU?	29
Kako da dobijem „status uzbunjivača“?	29
Koja su posebna prava uzbunjivača?	30
Prava uzbunjivača nakon prijavljivanja	31
GDE DA POTRAŽIM DODATNI SAVET ILI POMOĆ?	33
KAKO DO NAS?	34

O VODIČU

Vodič „Kako da prijavim korupciju“ namenjen je svakome ko se suoči s korupcijom i razmišlja da je prijavi. Pošto postupanje može da se razlikuje u zavisnosti od načina saznanja, prirode događaja, posla koji obavljamo, informacija koje su nam poznate, mogućih posledica u slučaju prijavljivanja i zainteresovanosti za slučaj, tako se razlikuju i saveti koje dajemo.

Trudili smo se da obuhvatimo što širi krug mogućih situacija i dilema s kojima se suočavate. Ako i pored toga ima nečeg nejasnog ili nedorečenog, možete neposredno da nam se obratite. Imajte na umu da je svrha vodiča informativna i da će za vođenje pravnog postupka možda biti potrebno da zatražite dodatnu stručnu pomoć ili pravni savet.

REČ-DVE O KORUPCIJI

Reč „korupcija” potiče iz latinskog. Njome se označava pokvarenost, kvarenje i narušavanje poretka. Tipični oblici su davanje i primanje mita, zloupotreba položaja i trgovina uticajem.

Naš zakon kaže da je korupcija „odnos koji nastaje korišćenjem službenog ili društvenog položaja ili uticaja radi sticanja koristi za sebe ili drugoga”.

Potpunije definicije se mogu naći u teoriji, na primer: „Korupcija postoji ukoliko dođe do namernog narušavanja principa nepristrasnosti pri odlučivanju u cilju prisvajanja neke pogodnosti.”¹

Kako god je definisali, jasno je da je korupcija pojava koja podriva vladavinu prava, škodi ekonomskom razvoju, nesrazmerno više pogađa siromašne i razara osnove morala zajednice. Čak i kada nam u prvi mah korupcija može doneti neku korist, treba se setiti da sistem zasnovan na korupciji ne može da opstane. Zato je važan svačiji doprinos da se korupcija uspešnije sprečava i goni.

¹ Vito Tanci, u delu „Corruption, Arm’s-Length Relationships, and Markets” iz 1995, navedeno prema „Korupcija u Srbiji”, CLDS, 2001.

DA LI TREBA DA PRIJAVIM KORUPCIJU?

Da, *treba* da prijavite! Korupcija je pogrešna, štetna i stvara nove nepravde. Ako prijavite korupciju, ta nepravda i šteta možda neće biti otklonjene. Međutim, ako je *ne prijavite*, ta šteta i nepravda će *sigurno ostati* ili neće biti sprečene.

Gotovo svi slučajevi korupcije mogu se podvesti pod opis nekog od *kri- vičnih dela* za koje je propisana kazna zatvora. Kao što biste prijavili lopova koji je vama lično nešto ukrao, nema razloga da ne prijavite onoga koji je kroz korupciju istovremeno ukrao nešto i od vas i od svih vaših komšija, rođaka i prijatelja.

Naravno, to ne znači da korupciju treba prijaviti *po svaku cenu i na bilo koji način*. Ako postoji velika mogućnost da zbog prijavljivanja dovedete u opasnost sebe ili nekog svog, biće bolje da se uzdržite od prijavljivanja sve dok se ne uverite da ga možete izvršiti na poverljiv i bezbedan način.

MORAM LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU?

Prijavlivanje korupcije i drugih krivičnih dela je za većinu građana *samo moralna obaveza*.

Državni službenici i drugi s obavezom prijavljivanja

U većini slučajeva, korupciju moraju da prijave *državni i lokalni službenici, zaposleni u javnim ustanovama, rukovodioci javnih i privatnih preduzeća* kada za korupciju saznaju *vršeći svoju dužnost*. To, na primer, znači da će direktor škole morati da prijavi korupciju svog zaposlenog za koju je saznao iz dopisa roditelja, da će inspektor morati da prijavi pokušaj podmićivanja kako bi zažmurio na otkrivenu nezakovitost, da će poreznik morati da prijavi korupciju ukoliko pri kontroli poslovnih knjiga posumnja da je neka prividno legalna isplata predstavljala skriveno podmićivanje. U suprotnom, njima samima pretili zatvorska kazna.

S druge strane, ni oni neće biti kažnjeni za neprijavlivanje korupcije ako za nju saznaju u drugim prilikama, na primer, na privatnoj zabavi, od prijatelja tokom sportskih aktivnosti, od svojih ukućana, na svom privatnom nalogu društvene mreže i slično.

Pored toga, u Krivičnom zakoniku postoji i opšte pravilo da niko ne može da odgovara zato što nije prijavio sebe, svog

bračnog ili vanbračnog druga, roditelja, dete, babu, dedu, unuke, usvojenika, usvojioca ili njihove bračne i vanbračne drugove.

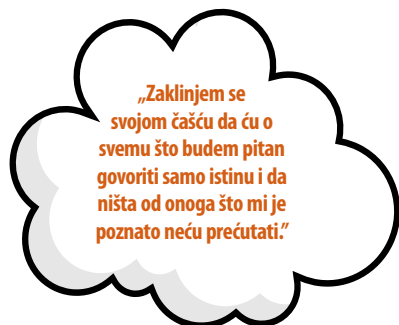
Ako ste državni, pokrajinski ili opštinski službenik, ili ako radite u javnim službama (zdravstvo, kultura, obrazovanje...) imate još jednu obavezu – da prijavite pretpostavljenog koji vam je dao nezakonit nalog, ne samo kada u tome prepoznate korupciju, već i kada je reč o radnji koja se kažnjava prekršajno (na primer, neobjavljivanje dokumenta o javnoj nabavci).

ŠTA AKO SAM SVEDOK KORUPCIJE?

Korupcija se obično odvija u tajnosti. Zato o njoj nema mnogo neposrednih svedoka, izuzev onih koji su umešani. Ipak, mnogi ljudi mogu imati saznanja koja će biti od koristi za istragu ili suđenje učesnicima u korupciji.

Ako ste ipak „uživo“ prisustvovali korupciji, na primer, tako što ste videli kako vozač podmićuje saobraćajca ili tako što ste za susednim stolom u bašti kafića slušali dogovor o nameštanju tendera, možda ćete biti pozvani da svedočite u krivičnom postupku. Vrlo verovatno ćete biti pozvani da date iskaz i onda kada su vaša saznanja o korupciji samo posredna (npr. videli ste gradonačelnika da koristi skupoceni automobil, ali niste znali da je taj auto u vlasništvu firme kojoj je grad bez nadmetanja prodao vrednu parcelu za male pare). Možda vas pozovu da svedočite o nečemu što vi nikako ne povezujete s korupcijom, ali je veoma važno za utvrđivanje činjenica.

Ako prijavite korupciju i ostavite lične podatke, **verovatno** ćete biti pozvani da svedočite. Međutim, može se dogoditi da budete pozvani kao svedok, iako je korupciju prijavio neko drugi ili ju je policija otkrila na drugi način.

KOJE SU MI OBAVEZE I PRAVA AKO SVEDOČIM?

Kada se poziva svedok i ko ne mora da svedoči?

Bićete pozvani da svedočite o korupciji ako je verovatno da možete dati obaveštenja o krivičnom delu, učiniocu ili o drugim činjenicama koje se utvrđuju u postupku i ako ste sposobni da prenesete saznanja ili opažanja. Možete biti svedok i kada ste u istoj stvari oštećeni.

Zakon vas obavezuje da svedočite, izuzev u sledećim slučajevima:

- ako biste svedočenjem odali tajni podatak, koji ste i dalje dužni da čuvate (npr. vojna lica);
- ako biste svedočenjem odali informaciju datu u poverenju, koju ste saznali vršenjem profesije (verski ispovednik, advokat, lekar, babica i dr.), osim kada se sa odavanjem saglasi onaj koji vam je poverio tajnu;
- ako ste sa okrivljenim ste u braku ili dugotrajnoj vanbračnoj zajednici života, on/ona vam je direktni predak ili potomak, brat, sestra, ujak, tetka, stric, tašta, tast, svekrva, svekar, svastika, šurak, zet, snaha, zaova, dever, usvojenik, usvojitelj.

Ipak, kao svedok nećete morati da odgovarate na određena pitanje ako je verovatno da biste tako izložili sebe ili nekog bliskog teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili krivičnom gonjenju. Na to vas mora upozoriti organ kojem dajete izjavu.

Razgovor s policijom i ispitivanje pred sudom

Policija može tražiti od vas određena obaveštenja. To mora da bude jasno napisano u pozivu, u kom će se policija pozvati na član 288. Zakonika o krivičnom postupku. Ovaj razgovor može da traje četiri časa. Ako pristanete, može i duže. Tokom razgovora je zabranjena prisila. Možete staviti primedbe na službenu belešku koja je napravljena nakon razgovora i imate pravo na kopiju beleške, *ako je zatražite*.

Ispitivanju svedoka mogu da prisustvuju osumnjičeni i branilac. Međutim, ako javni tužilac oceni da bi prisustvo osumnjičenog i njegovog branioca moglo da utiče na svedoka, ispitivanje se obavlja bez njih.

Ispitivanje se može vršiti i na glavnom pretresu (suđenju), a može i van sudskih prostorija, kada ne možete da dođete u prostorije suda zbog bolesti ili iz drugog opravdanog razloga.

Koja pravila moram da poštujem tokom svedočenja?

Tokom svedočenja u krivičnom postupku ne smete davati lažni iskaz i možete biti krivično gonjeni ako to učinite.

Sudsko veće može narediti da budete dovedeni na suđenje na koje ste uredno pozvani, a ne pojavite se. U toj situaciji, sud vas može kazniti do 150 hiljada dinara, narediti prinudno dovođenje na sledeći pretres

i obavezati vas da platite troškove otkazanog suđenja. Zato, ako unapred znate da nećete moći da dođete, taj izostanak opravdajte na vreme i izbegnite neprijatnosti i troškove.

Pre nego što vas ispituju, verovatno nećete prisustvovati izvođenju drugih dokaza na suđenju. Može da se dogodi da vas pozovu nazad u sudnicu posle davanja iskaza.

Pre nego što počnu pitanja, predsednik sudskog veća će vas obavestiti da je lažno svedočenje krivično delo, da ste položili zakletvu, da ste dužni da govorite istinu i da ništa ne prećutite.

Pitanja vam mogu postavljati tužilac, okrivljeni i njegovi branioci, kao i članovi sudskog veća, a u nekim slučajevima i oštećeni. Ispitivanje je najpre osnovno, potom unakrsno, pa mogu uslediti dodatna pitanja.

Svedočite usmeno i bez prisustva drugih svedoka. Dobićete priliku da ispričate sve što vam je poznato o događaju. Dodatna pitanja moraju da budu jasna, određena i razumljiva. U njima ne sme biti obmane, pretpostavke da ste rekli nešto što niste niti navođenja na odgovor.

Ako ste oštećeni, prilikom saslušanja ćete dobiti priliku da kažete da imate imovinskopravni zahtev.

Ako je drugi svedok ili okrivljeni na drugačiji način govorio o bitnim činjenicama, možete biti suočeni s njima.

Svedočenje može biti i u prepoznavanju neke osobe ili predmeta, i to tako da vas onaj koga prepoznajete ne može videti, ako je istraga još u toku.

Mogu vas kazniti novčano ili prinudno dovesti ako ne opravdate izostanak ili se bez odobrenja udaljite s mesta ispitivanja.

Na kakvu zaštitu mogu da računam ako svedočim?

Predsednik sudskog veća je dužan da vas štiti od uvreda, pretnji i drugih napada, tako što će upozoriti ili kazniti napadača. Onaj ko prema vama čini nasilje ili ozbiljne pretnje, biće krivično gonjen.

Javni tužilac ili sud mogu zahtevati od policije da preduzme mere koje bi vas zaštitile. Posebno osetljivi svedoci (npr. maloletnici, neiskusni, bolesni) uživaju dodatne mere zaštite, i ispituju se uz pomoć stručnog lica (npr. psihologa, socijalnog radnika).

Ako neke okolnosti ukazuju da biste davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe ili bliska lica izložili opasnosti po život, zdravlje, slobodu ili imovinu većeg obima, sud može rešenjem o određivanju *statusa zaštićenog svedoka* da odobri mere posebne zaštite. To znači da će se ispitivanje vršiti tako da javnosti ostane nepoznato da ste uopšte svedočili u tom predmetu. U nekim slučajevima, identitet se ne otkriva čak ni okrivljenom i njegovom braniocu.

Ovaj status može da odredi sud na sopstvenu inicijativu, na zahtev javnog tužioca ili na vaš zahtev. Zahtev podnosite u zapečaćenom omotu na kome je naznačeno „zaštita svedoka – strogo poverljivo“, i to sudiji za prethodni postupak, a nakon potvrđivanja optužnice predsedniku sudskog veća.

DA LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU U KOJOJ SAM UČESTVOVAO?

Odluka da prijavite korupciju može biti korisna, čak i kada na taj način optužite sami sebe.

Prvo, vrlo je verovatno da će u tom slučaju kazna za počinjeno krivično delo biti blaža nego što bi bila inače.

Dalje, ako date mito, pa to prijavite *pre nego što saznate da je stvar otkrivena*, sud vas može osloboditi od kazne u celosti.

Prijavlivanje korupcije ima posebnu korist za neke od učesnika u njenim najtežim slučajevima, za zloupotrebe vrednosti veće od 200 milijardi dinara, kada su u korupciju uključeni ili su bili meta podmićivanja ministri, sudije, direktori velikih javnih preduzeća i drugi visoki funkcioneri, ili kada je korupcija jedan od zločina organizovane kriminalne grupe.

Tada možete zaključiti sporazum s javnim tužiocem o svedočenju, ako je ispunjeno više uslova, među kojima je najvažniji da je značaj vašeg iskaza za otkrivanje i dokazivanje krivičnog dela pretežniji od posledica krivičnog dela. Tako postajete *okrivljeni saradnik*.

Takav sporazum će predvideti vrstu i raspon kazne koja vam može biti izrečena, mogućnost oslobađanja od kazne ili čak obavezu javnog tužioca da odustane od krivičnog gonjenja u slučaju da svedočite o događaju.

DA LI TREBA DA PROVERIM NEŠTO PRE PRIJAVLJIVANJA?

Kao građani nemate dužnost da utvrđujete da li je zaista došlo do korupcije i ko je za nju kriv, niti da prikupljate dokaze. Dovoljno je da prijavite sumnju o tome da se dogodila neka nezakonita ili štetna pojava.

Međutim, ako pre prijavljivanja želite da steknete snažnije uverenje o događaju ili da otklonite nedoumice, ponekad i za to postoji pouzdan način.

Neke provere su potpuno bezbedne, jer ih možete obaviti anonimno, uvidom u javne registre na internetu ili pretragom podataka na sajtovi-ma državnih organa. Tako, na primer, možete da se uverite² da je direktor sportskog centra, za koga sumnjate da se naglo obogatio korupcijom, u vanrednom izveštaju prijavio Agenciji za borbu protiv korupcije značajno povećanje imovine koje potiče od nasleđstva. I obrnuto, provera može da ojača vaše ranije sumnje.

Još više se može saznati traženjem informacija od javnog značaja. To se radi slanjem zahteva za pristup organima vlasti, a ukoliko oni čute ili odbiju zahtev, ulaganjem žalbe Povereniku. Prednost ovog pristupa je što će prijava sumnje na korupciju biti argumentovanija. Nedostatak je što oni koji su umešani u korupciju mogu da shvate šta radite i da uklone neke dokaze. Takođe, ako proveravate na ovaj način, može vam biti teže da kasnije očuvate anonimnost, ako nakon provera rešite da prijavite korupciju.

Informacije o podnošenju zahteva, brojni primeri i obrasci dostupni su na sajtu Poverenika za informacije.³

2 <http://www.acas.rs/pretraga-registra/?pismo=lat>

3 <https://www.poverenik.rs/sr/приступ-информацијама/формулари.html>

NOVI SAD

BEOGRAD

KRALJEVO

NIŠ

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U BEOGRADU

Adresa: Katanićeva br. 15a,
11000 Beograd
Telefon: 011/635-2911
Faks: 011/635-2925
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: vjt@bg.vi.jt.rs

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U NOVOM SADU

Adresa: Sutjeska br. 3,
21101 Novi Sad
Telefon: 021/4876-444
Faks: 021/661-4949
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: vjtns@ns.vi.jt.rs

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U NIŠU

Adresa: Vožda Karađorđa 23,
18000 Niš
Telefon: 018/504-175
Faks: 018/527-689
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: uprava@ni.vi.jt.rs

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO U KRALJEVU

Adresa: Karađorđeva 5,
36000 Kraljevo
Telefon: 036/323-399
Faks: 036/314-016
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: vjtkraljevo@gmail.com

TUŽILAŠTVO ZA ORGANIZOVANI KRIMINAL

Adresa: Ustanička 29,
11000 Beograd
Telefon: 011/3082–670
Faks: 011/3082 –784
Radno vreme:
Pon–pet. 7.30–15.30
E-mail: info@tok.jt.rs

<https://portal.sud.rs/code/navigate.aspx?Id=571>

KOME DA PRIJAVIM KORUPCIJU?

Krivična dela je uvek najbolje prijaviti javnom tužiocu, jer će svaki drugi organ svakako morati da mu prosledi prijavu. Za druga krivična dela nadležan je veći broj tužilaštva širom zemlje, a za korupciju samo njih pet.

Posebna odeljenja za suzbijanje korupcije postoje u četiri grada – u Beogradu, Kraljevu, Nišu i Novom Sadu, i oni su nadležni za celu Srbiju.

Naravno, ne morate ići u Niš iz Bujanovca, u Kraljevo iz Priboja ili u Novi Sad iz Kikinde da biste prijavili korupciju nadležnom tužiocu. To možete učiniti i u najbližem osnovnom javnom tužilaštvu.

Ova posebna odeljenja su od 1. marta 2018. jedina nadležna za gonjenje zloupotreba službenog položaja, primanja i davanja mita, davanja i primanja mita u vezi s glasanjem, trgovine uticajem i niza krivičnih dela privrednog kriminala.

Tužilaštvo za organizovani kriminal će biti nadležno kada zloupotrebu vrši ili se podmićuje visoki javni funkcioner, kada se korupcijom nezakonito stiče preko 200 miliona dinara ili je korupcija u vezi s nekom javnom nabavkom vrednijom od 800 miliona dinara. Ono je takođe nadležno za korupciju koja je sporedno krivično delo kod organizovanih kriminalnih grupa, koje se bave, na primer, otmicama, trgovinom ljudima i narkotika i drugim teškim zločinima.

DA LI DA PRIJAVIM KORUPCIJU JOŠ NEKOME?

Obraćanjem javnom tužiocu ili policiji učinili ste pravu stvar. Međutim, možete se i dodatno obezbediti, naročito ako sumnjate da su i tužilac ili policijski rukovodilac nekako povezani s onima koje sumnjičite.

Recimo, ako prijavite slučaj Agenciji za borbu protiv korupcije,⁴ ona bi trebalo da se interesuje za ishod postupanja po prijavi i nakon što je prosledi tužilaštvu. To bi moglo da poveća šanse da slučaj bude brže ispitan.

Agencija može da otkrije vaš identitet jedino sudu. Na osnovu vaše predstavke, Agencija može da predloži drugom organu da izvrši nadzor. Ukoliko organ odbije da to učini, dužan je da Agenciji pismeno obrazloži razloge. Kada Agencija posumnja da bi moglo doći do korupcije, daje preporuku organu vlasti šta da uradi da bi se stanje popravilo i rok da to učini. Ako posumnja na krivično delo ili prekršaj, kad u postupku po predstavci nađe da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti ili prekršaj ili povreda dužnosti iz radnog odnosa, Agencija podnosi nadležnom organu krivičnu prijavu, zahtev za pokretanje prekršajnog postupka ili inicijativu za pokretanje disciplinskog postupka. Ovaj organ je dužan da u roku od 90 dana obavesti Agenciju o tome šta je preduzeo, a Agencija o ishodu obaveštava vas.⁵

Takođe, podnošenje prijave nekom drugom organu povećava šanse da vaš identitet ostane sakriven, što je značajno ukoliko nemate nimalo poverenja u tužilaštvo i policiju, a imate u organ kojem se obraćate.

4 <http://www.acas.rs/predstavke/?pismo=lat>

5 Navedeno prema odredbama Zakona o sprečavanju korupcije, čija primena počinje u septembru 2020.

Kada birate kome ćete se sve obratiti, nemojte preterivati. Pisanje „na sve adrese“ naizgled povećava šanse da se bar neko zainteresuje za slučaj. U stvarnosti, efekat je upravo suprotan – kada je mnoštvo „prozvanih“, svako će očekivati da neko drugi sa spiska uzme stvar u svoje ruke i ispita slučaj.

ŠTA SE DEŠAVA KADA SE OBRATIM ONIMA KOJI NISU NADLEŽNI?

Nenadležni državni organ

Ako je jasno da prijavljujete korupciju, nenadležni državni organ bi trebalo da obavesti javnog tužioca. Ako je dopis nejasan ili su navodi o korupciji pomešani s brojnim drugim pitanjima, možda će vaša namera prijavljivanja biti zanemarena ili pogrešno protumačena.

Prijavljivanje političkim liderima i vrhovima vlasti

Pored nadležnih državnih organa, postoje i oni u kojima građani prepoznaju stvarnu moć. Zato se mnogi odlučuju da prijavljuju korupciju kabinetu predsednika Republike ili predsednika Vlade ili da to čine državnim ili lokalnim šefovima i poverenicima vladajućih političkih stranaka, čak i kada oni lično ne vrše državnu funkciju. Tačno je da rešavanje neke pojedinačne situacije putem stranačkog disciplinovanja može biti efikasno, ali to nije dobro. Traženjem da partija reši problem nepoštovanja državnih zakona u pojedinačnim situacijama, pomažete jačanje sistema

„partijske države”, koja predstavlja jedan vid razgranate korupcije. Pored toga, krivac će u takvim slučajevima verovatno biti samo smenjen sa funkcije, a ne i osuđen, kako bi trebalo.

Obraćanje medijima i nevladinim organizacijama

Obraćanje medijima, nevladinim organizacijama ili drugim građanima, *ne stvara ni za koga od njih obavezu da slučaj prijavi državnim organima, ispita ili objavi* već im samo daje mogućnost da tako nešto učine. Ako želite da nešto urade, dobro je da zatražite od njih potvrdu da su zainteresovani, te da se ne obraćate masovnim cirkularnim pismima već svakome posebno.

KOME JOŠ MOGU DA PRIJAVIM KRŠENJE ANTIKORUPCIJSKIH PROPISA?

Kao što smo rekli, male su šanse da će iko osim neposrednih učesnika opaziti slučaj koji van svake sumnje predstavlja korupciju. Ipak, mnogo su veće šanse da ćete primetiti kršenje nekog antikorupcijskog propisa, koje povlači sa sobom prekršajnu odgovornost.

Mnogi građani, a pogotovo javni službenici, tako mogu da uoče ili da saznaju da je probijen rok za popravku mosta, a da nije naplaćena odšteta od izvođača; da direktor javnog preduzeća nije izabran na konkursu i da je isteklo vreme koje može da provede kao vršilac dužnosti; da nije objavljena celovita konkursna dokumentacija za javnu nabavku; da je iz budžeta dat novac nekom udruženju bez organizovanja konkursa;

da je javni funkcioner na otvaranju novog puta propagirao svoju političku stranku; da je predsednički kandidat imao predizborni skup u restoranu, a da se u izveštaju o finansiranju kampanje ne navodi ni trošak tog događaja ni besplatna usluga ugostitelja; da organ vlasti nije objavio podatak o broju stvarno zaposlenih u informatoru o radu.

Iza svake od opisanih situacija može da stoji korupcija, a ne mora ni u jednoj. Kao građanin, to ne morate ni da utvrđujete. Učinićete dosta ako slučaj mogućeg kršenja zakona prijavite organu nadležnom za nadzor. To može biti, na primer, Agencija za borbu protiv korupcije, Uprava za javne nabavke, budžetska inspekcija. Uvek se možete obratiti i nevladinoj organizaciji za koju znate da prati primenu tog zakona, a u svakom slučaju antikorupcijskom savetovalištu udruženja Transparentnost – Srbija.

Isto tako, dobro je da pomognete instituciji i sistemu da sami reše probleme u svojim redovima. Skrenite pažnju na nezakovitost rukovodiocu (npr. predsedniku suda, načelniku opštinske uprave), posebnoj službi unutrašnje kontrole (kakva postoji, na primer, u policiji i carini), inspekciji (npr. upravna, zdravstvena, prosvetna) ili nadređenom organu (npr. ministarstvu, ako opštinska inspekcija nije radila kako treba).

KAKO DA PRIJAVIM KORUPCIJU?

Kao što smo već rekli, korupciju prijavljujete **podnošenjem krivične prijave nadležnom javnom tužiocu**.

Nećete pogrešiti ni ako prijavu podnesete tužilaštvu u drugom gradu (npr. daleko vam je da putujete iz Vranja, gde živite, u Novi Sad, gde je namešten tender za javnu nabavku), policiji ili sudu, jer će je oni primiti i odmah dostaviti nadležnom javnom tužiocu.

U kojoj formi treba da bude krivična prijava?

Krivična prijava se podnosi pismeno, usmeno ili drugim sredstvom. *Ne morate brinuti oko forme*, jer ona nije propisana, kao ni oko *pravni formulacija i kvalifikacija* – dovoljno je da budete samo što jasniji o onome što znate. Tužilac je taj koji bi trebalo da prepozna o kojem krivičnom delu je reč i šta dalje treba da se učini.

Ako krivičnu prijavu podnosite usmeno, o njoj će se sastaviti zapisnik i bićete upozoreni na posledice lažnog prijavljivanja koje predstavlja krivično delo. Ovaj način prijavljivanja može biti najbolji, jer tužilac poznaje propise i zna tačno koje su mu činjenice potrebne da bi doneo odluku o pokretanju krivičnog postupka, pa će odmah zatražiti pojašnjenja i dodatne podatke, koje vi možda ne biste smatrali bitnim. Tako će istraga moći brže da počne.

Ako podnesete prijavu telefonom ili drugim telekomunikacijskim sredstvom, tužilac će sačiniti službenu belešku. Takođe, tužioci će sačuvati i prijavu podnetu elektronskom poštom i sačuvaće kopiju na papiru, radi vođenja evidencije.

Šta treba da sadrži krivična prijava?

Zakon ne predviđa šta ona treba obavezno da sadrži, ali je preporučljivo da detaljno opišete ceo događaj, sve okolnosti i da priložite što više dokaza, ili bar da navedete gde bi se takvi dokazi mogli pronaći.

Nakon toga će javni tužilac preduzeti krivično gonjenje, ako postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je određeno lice učinilo određeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti.

Šta mogu biti dokazi?

Dokazi mogu biti razni ugovori, računi, dokumentacija, predmeti, kao i imena i prezimena lica koja bi se mogla pojaviti kao svedoci. To su neki od dokaza koje i sami možete da dostavite prilikom prijavljivanja korupcije.

Osim ovih dokaza, koji stoje na raspolaganju „običnim građanima“, postoje i mnogi drugi, do kojih mogu da dođu javni tužilac i drugi državni organi. Između ostalog, u slučajevima korupcije može se odrediti i primena „posebnih dokaznih radnji“, kao što su tajni nadzor i snimanje telefonskih i drugih razgovora, optičko snimanje i praćenje, simulovani pravni poslovi, prikriveni islednik i drugo.

Da li prijava može da bude anonimna?

Može, niste dužni da se identifikujete, odnosno da date svoje podatke. Anonimno prijavljivanje vas može sačuvati od štetnih posledica, kao što je odmazda prijavljenih. Takav vid prijavljivanja takođe može uštedeti vreme koje biste proveli dajući iskaz u istrazi ili na suđenju.

Pre nego što se odlučite na ovaj korak, ipak razmislite da li je anonimnost neophodna. Ako korupciju prijavljujete na ovaj način, smanjujete sebi mogućnost da ispratite šta su državni organi preduzeli, pa se pre može dogoditi da slučaj završi u fioci ili nekom „junk“ folderu elektronske pošte.

Takođe, ako javni tužilac želi da postupa, a prijava nije dovoljno jasna, možda neće moći da stupi s vama u kontakt i da zatraži dodatne podatke.

Najzad, u slučajevima kada dokumenta ne pružaju dovoljno osnova za osudu, već je potrebno svedočenje, javni tužilac će možda odustati od gonjenja, jer ne može da stupi u kontakt s vama, kako bi vas uverio u potrebu da svedočite.

ŠTA JAVNI TUŽILAC RADI S PRIJAVOM I ŠTA DA RADIM AKO ODBACI KRIVIČNU PRIJAVU?

Ako mu je sve jasno i prijava se odnosi na korupciju, javni tužilac pokreće istragu.

Ako ne može da oceni da li je prijava istinita ili podaci nisu dovoljni za odluku o istrazi, onda prikuplja podatke – sâm ili preko policije, od građana ili od drugih državnih organa. Policija je dužna da postupi po zahtevu javnog tužioca i da ga obavesti o merama i radnjama koje je preduzela najkasnije u roku od 30 dana. Javni tužilac i svi drugi su dužni da prilikom prikupljanja obaveštenja i davanja podataka postupaju obazrivo, vodeći računa da se ne naškodi časti i ugledu lica na koje se podaci odnose.

Javni tužilac odbacuje krivičnu prijavu rešenjem:

- ▮ ako smatra da nije počinjeno krivično delo korupcije niti neko drugo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti (već, na primer, uvreda koja se goni po privatnoj tužbi);
- ▮ ako je nastupila zastarelost (za lakše slučajeve korupcije, ona nastupa pet godina nakon događaja, za većinu težih slučajeva posle deset godina), amnestija ili neki drugi razlog koji isključuje gonjenje.

Kada odbaci krivičnu prijavu, tužilac o tome, zajedno s razlozima, obavestava oštećenog u roku od osam dana i poučava ga o pravu da sâm preduzme krivično gonjenje.

Dakle, ako hoćete da dobijete obaveštenje od tužioca, bilo bi dobro da ga podacima iz prijave uverite da ste oštećeni korupcijom (npr. da ste teže ostvarili svoje pravo zato što je neko drugi dobio mogućnost da ga ostvari preko reda) i, naravno, da ostavite kontakt podatke kako bi mogli da vam dostave ovakvo obaveštenje.

ŠTA JAVNI TUŽILAC RADI AKO NIJE PODNETA KRIVIČNA PRIJAVA?

Ako niste podneli krivičnu prijavu, već ste na neki drugi način obavestili tužioca o mogućoj korupciji (npr. pozvali ste ga da ispita neke okolnosti ili pitali da li je neki slučaj ispitan), javni tužilac će na osnovu toga možda odlučiti da postupi na sopstvenu inicijativu.

Dalje postupanje je manje-više isto, izuzev što, kada nema krivičnog dela, tužilac ne mora da donosi rešenje o odbačaju krivične prijave, pošto ona nije ni bila podneta.

Javni tužilac vas u ovom slučaju neće obavestavati o tome da je pokrenuo krivični postupak (ili da to nije učinio).

Izuzetak su situacije kada je javnom tužiocu jasno da ste vi uzbunjivač i da imate posebna prava koja proističu iz te činjenice (više o tome u poglavlju o uzbunjivačima).

DA LI IMAM PRAVO NA NAGRADU ZBOG PRIJAVLJENE KORUPCIJE?

U principu, ne.

Postoji mogućnost da državni organi daju nagrade za otkrivanje učinilaca krivičnih dela, što se ponekad i čini kada se traga za opasnim zločincima, ili da daju nagrade građanima koji ukažu na kršenje pojedinih propisa.

Međutim, u Srbiji ne postoji obaveza da državni organi tako nešto učine, čak ni kada građanin svojom prijavom omogući da država nešto zaradi ili uštedi. U nekim državama su takve nagrade efikasno sredstvo za zaštitu od krađe budžeta. U drugim zemljama se na bilo kakvo „potkazivanje” gleda sa strepnjom, a u trećim se nagrade ne dele zbog bojazni od zloupotrebe sistema nagrađivanja.

Veće su šanse da zbog onoga što ste učinili dobijete javnu pohvalu, kao i unapređenje u slučaju da ste prijavom rešili problem korupcije unutar institucije ili firme u kojoj radite.

Ne treba zaboraviti i moralnu satisfakciju, jer znate da ste postupili ispravno i pomogli uspostavljanje vladavine prava.

DA LI SAM UZBUNJIVAČ AKO PRIJAVIM KORUPCIJU?

Mnogi prijavitelji korupcije jesu uzbunjivači, ali ne svi. Da bi neko bio uzbunjivač, moraju da se ispune zakonski uslovi, koji ne važe za prijavitelje korupcije. Na primer, uzbunjivač mora da bude u nekom odnosu sa institucijom ili firmom u kojoj je došlo do nepravilnosti (npr. zaposleni, korisnik usluga, poslovni partner). Korupciju u toj istoj instituciji ili firmi može da prijavi bilo ko. Dalje, da bi neko bio uzbunjivač i uživao zakonsku zaštitu po tom osnovu, mora da prijavi nezakonitu ili štetnu radnju u roku od godinu dana od saznanja.

S druge strane, iako se Zakon o zaštiti uzbunjivača naziva antikorupcijskim, uzbunjivači mogu biti lica koja prijavljuju bilo koju nezakonitost – npr. kršenje pravila o zabrani pušenja ili zaštiti životne sredine.

Kako da dobijem „status uzbunjivača“?

Ne postoji neko formalno dodeljivanje „statusa uzbunjivača“, to je bilo po nekim ranijim propisima. Da li neko ispunjava uslov da bude uzbunjivač postaje bitno tek kada se poziva na neka posebna prava koja pripadaju uzbunjivačima.

KORUPCIJA

Koja su posebna prava uzbunjivača?

Pravo na zaštitu

Pre svega, to je zabrana da uzbunjivač pretrpi štetne posledice zbog svog čina, da bude „stavljen u nepovoljniji položaj“ i pravo na otklanjanje tih posledica.

Radi te zaštite, primenjuje se obrnuti teret dokazivanja. Na primer, ako zaposleni prijavi neku nezakonitu radnju svog šefa, pa potom dobije premeštaj, otkaz ili mu bude umanjena zarada, poslodavac će morati da dokazuje da ta odluka nije bila odmazda zbog uzbunjivanja. Štaviše, sud će na zahtev uzbunjivača privremeno suspendovati štetnu odluku, dok se ne okonča sudski postupak.

Skrivanje identiteta

Kao uzbunjivači imate i neka posebna prava, koja su nešto veća nego kod drugih prijavitelja korupcije. Onaj kome se obratite kao uzbunjivač dužan je da štiti vaše podatke o ličnosti, osim kada je otkrivanje neophodno radi postupanja državnog organa, o čemu moraju da vas obaveste. Vaš identitet posebno ne bi smeli da otkriju onome na koga ste ukazali kao na aktera korupcije.

Zaštita identiteta može biti još snažnija ukoliko uzbunjivanje izvršite anonimno.

Naknada štete

Naravno, ako pretrpíte štetu zbog uzbunjivanja, imate pravo ne samo na prestanak odmazde, već i na naknadu štete.

Ko nema pravo na zaštitu?

Nema zaštitu onaj koji namerno dostavlja dezinformaciju ili koji traži neku protivpravnu korist. Ako ste imali dobrih razloga da verujete u istinitost prijavljenih informacija, i dalje ćete imati pravo na zaštitu, čak i ako se ispostavi da nije bilo korupcije ili drugog kršenja zakona.

Prava uzbunjivača nakon prijavljivanja

Uzbunjivanje može da se vrši prema poslodavcu, organu koji vrši nadzor nad primenom zakona ili prema javnosti (mediji, internet, javni skup itd.).

Obaveze poslodavca prema uzbunjivaču

Poslodavac je dužan da preduzme mere radi otklanjanja nepravilnosti na koje ukazujete. On mora da vam pruži zaštitu, obustavi štetne radnje i otkloni njihove posledice. Ne sme da pokušava da otkrije ko je bio anonimni uzbunjivač. Dužan je da odredi jedno ili više lica koja će biti ovlašćena za prijem informacija i postupanje u vezi s uzbunjivanjem.

Kad mu se obratite, poslodavac mora da postupi u roku od 15 dana, te da vas obavesti o ishodu postupka kada prođe još 15 dana. Ako to zahtevate, poslodavac mora da vam pruži obaveštenja o toku i radnjama

preduzetim u postupku, da vam omogući uvid u spise predmeta i da prisustvujete radnjama u postupku.

Korisno je da proverite na internet stranicama ili u prostorijama da li je poslodavac objavio ime osobe koja je zadužena za prijem informacija, pa da se obratite direktno tom licu.

Obaveze spoljnih nadzornih organa

Kada se obratite nekom spoljašnjem organu, on isto ima obavezu da postupi u roku od 15 dana. Ako taj organ prosleđuje vašu prijavu, mora o tome da vas obavesti. U principu, organ koji prosleđuje informaciju drugome neće otkriti vaš identitet protivno vašoj volji.

Ovlašćeni organ je dužan da vam na zahtev pruži obaveštenja o toku i radnjama preduzetim u postupku, te da vam omogući uvid u spise predmeta i prisustvo radnjama u postupku. Dužni su i da vas obaveste o ishodu postupka po njegovom okončanju.

Uzbunjivanje javnosti

Kada uzbunjujete javnost, a niste se prethodno obratili poslodavcu ili državnom organu, možete dobiti zaštitu ako postoji neposredna opasnost po život, javno zdravlje, bezbednost, životnu sredinu, od nastanka štete velikih razmera, odnosno ako postoji neposredna opasnost od uništenja dokaza.

Međutim, potreban je oprez kada baratate podacima koji su označeni kao tajni. Ako ih iznesete direktno javnosti (a ne instituciji gde je nastao problem ili nadzornom organu), izgubićete pravo na zaštitu uzbunjivača.

GDE DA POTRAŽIM DODATNI SAVET ILI POMOĆ?

Uvek je korisno da pogledate informacije o prijavljivanju korupcije i drugih nezakonitih radnji na internet stranicama i u prostorijama državnih organa. Međutim, prema našem uvidu, mnogi od njih te informacije uopšte ne objavljuju, ili objavljuju podatke koji su zastareli (npr. telefonske brojeve koji nisu u funkciji). S druge strane, ne objavljuju informacije o tome kako postupaju u slučajevima kada im je prijavljena korupcija ili druga nezakonita i štetna radnja.

Možete se uvek objaviti organizaciji Transparentnost – Srbija, koja od 2005. pokušava da pomogne ljudima koji su suočeni s korupcijom ili sumnjaju na to da se ona dogodila, kroz savete i druge vidove pomoći, ali bez mogućnosti zastupanja u sudskom ili drugom postupku. Pored toga, Transparentnost prati šta su državni organi uradili na osnovu obraćanja građana ili privrednika, a onima koji to žele pomaže da dođu u dodir sa zainteresovanim novinarima – istraživačima. Možemo vas takođe uputiti na druge nevladine organizacije koje se bave pojedinim pitanjima više nego što to mi činimo.

Na osnovu uvida u pojedinačne probleme, često formulišemo inicijative za rešavanje nedostataka u sistemu kroz izmene zakona i načina rada državnih organa. Neke od njih su prihvaćene.

Zbog toga, ukazivanje na korupciju nije beskorisno, čak ni onda kada krivci u nekom konkretnom slučaju ostanu nekažnjeni, jer taj primer može biti pokretač sprečavanja ili kažnjavanja u budućim sličnim slučajevima.

KAKO DO NAS?

Možete kontaktirati s nama preko posebnog telefonskog broja 0800-081-081, radnim danima od 11 do 15 časova. Pozivi na ovaj broj su mogući sa svih brojeva fiksne telefonije iz Srbije i potpuno su besplatni za građane, kao i pomoć koju građaninu pruža Savetovalište. Građanin koji poziva ovaj broj bira da li će ostati anoniman ili će ostaviti svoje podatke. Zaposleni i volonteri iz Savetovališta će pažljivo zabeležiti situaciju u kojoj sumnjate na korupciju ili problem na koji ukazujete. U najkraćem mogućem roku, nakon konsultacija sa stručnjacima, uputićemo vas na korake koje možete da preduzmete kako bi se problem rešio, sami ili u saradnji sa Savetovalištem.

Elektronsku poštu primamo na adresu savetovaliste@transparentnost.org.rs, pri čemu građani mogu da izlože sumnju na korupciju ili drugi problem sa kojim se suočavaju, dostave dokumentaciju i zatraže savet. Klasičnu poštu primamo na adresu Palmotićeve br. 31, 11000 Beograd. S primljenim dopisima postupa se na poverljiv način. Možete nam se obratiti i preko društvenih mreža Facebook i Twitter.

Lektura i korektura
Teodora Todorović Miličević

Dizajn
Ivana Zoranović

Priprema i štampa
Dosije studio, Beograd

Tiraž
4.250

ISBN 978-86-83209-85-9

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
343.85:343.352(035)(0.034.2)

KAKO da prijavim korupciju i koja su mi prava i obaveze ako to učinim? [Elektronski izvor] / priredio Nemanja Nenadić. – Beograd : Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, 2019 (Beograd : Dosije studio). – ilustr., 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm
"Vodič...nastao je kao realizacija aktivnosti Transparentnost Srbija u okviru projekta 'Otvorena vrata pravosuđa...' --> kolofon. – Tiraž 4.250.
ISBN 978-86-83209-85-9

1. Ненадић, Немања, 1972– [приређивач, сакупљач]
а) Корупција -- Сузбијање -- Приручници
COBISS.SR-ID 279746060

